

S puta u Chartres...

»PLAVOJKA MODRIH OČIJU« ...

U francuskom gradiću Chartres, pred majkom gotskih katedrala, osjećaš da te neizmjernost umjetničke koncepcije mrvči, a kad stupiš u nju, nebesko modriilo šarenih prozora stvara atmosferu obasjanu mistikom koja te uzdiže, ...

Tko ju je stvorio? Tko je znao pronaći krasno modriilo njenih očiju, njezin vitki stas? A tek dušu?

Kad je koncem XII stoljeća ta krasna tvorevina bila požarom uništena, pohrlio je narod sa svih strana da Majci Božjoj stvori novo sklonište, nov dom.

Jesu li to bile družbe slikara i kipara, koji su hodali od mjesta do mjesta zajedno s monasima i zidarima? Jesu li dolazili iz tironskog (Tiron) benediktinskog samostana, koji je bio osnovao kod Chartres-a sveti opat Bernard (jer se i njegovo ime nalazi u Gospinom nekrologu među dobročiniteljima)? Nitko ništa nezna. Radili su ponizno i bezimeno' ...

Ali o dušama tih umjetnika znamo mnogo! Radili su samo u stanju milosti. I obični radnici morali su pri gradnji ove veličanstvene bazilike biti čista srca.

Teško bi nam danas to bilo vjerovati, da nema autentičnih dokaza i sigurnih dokumenata, koji to posvjedočuju:

Leopold Delisle u rukopisu 929 (fond français) u Bibliothèque Nationale u Parizu pronašao je pismo opata Saint-Pierre-sur-Dive; Jehan le Marchant je u XIII vijeku preveo na francuski jezik latinsku knjigu o Gospinim čudesima, koja se nalazi u Vatikanskoj biblioteci; u benediktinskim ljetopisima nalazimo o tom mnogo poslanica. Sve ovo nam priča o tome, kako je, poslije požara, bilo sagrađeno Gospino svetište.

Tada se dogodilo nešto uzvišeno. Bila je to križarska vojna, kakve se nikada nije vidjelo. Više se nije radilo o tome da se sveti Grob istrigne iz ruku nevjernika ni o borbi protiv ljudi, protiv vojske, na bojnom polju. Trebalo je stupiti u borbu protiv neba, napasti ga i pobijediti ga ljubavlju i kajanjem. I nebo se priznalo pobijedenim; anđeli su se, s posmjehom na ustima, predali; Bog je »kapitulirao«, i, u veselju svog »poraza«, otvorio je riznice svojih milosti, da ih ljudi plijene.

U isto vrijeme je to bila, pod vodstvom Duha Svetoga, borba protiv materije, borba naroda na terenu, jer je pošto poto htio spasiti Djevicu bez skrovišta kao onog dana, kada joj se rodio Sin.

Betlehemske jaslice su bile samo hrpa pepela. Marija je bila prisiljena da luta gonjena hladnim vjetrom po smrznutim poljanama francuske pokrajine Beauce. Zar da se poslije dvanaest stotina godina ponove isti događaji: bešćutne obitelji, negostoljubive gostionice, prepune sobe?

U Francuskoj su ljudi onda ljubili Madonu kao svoju prirodnu roditeljicu, kao pravu majku. Kad se doznalo da Ona luta, protjerana od požara, tražeći drugi ležaj, svi su se uzburili i rastužili; i to ne samo u okolici Chartres-a, nego i u orleanskom kraju, u Normandiji, u Bretanji u okolici Pariza i u sjevernoj Francuskoj; narod je prekinuo svoje poslove, napustio svoje stanove, da joj pritekne u pomoć; bogataši su donijeli svoj novac i svoje dragulje; vukući sa siromasima kola dovozili su žito, ulje, vino, drvo, kreč, sve što može da posluži za ishranu radnika i za izgradnju crkve. Bila je to neprekidna povorka, spontano seljenje naroda. Svi su putovi bili prepuni hodočasnika, muškaraca i žena, koji su vukli čitava stabla, potezali snopove greda, gurali dvokolice uz jecanje bolesnih i kljastih, koji su sačinjavali svetu povorku. Ti veterani patnje i nepobjedeni legionari bola morali su pomoći blokadu nebeskog Jeruzalema, tvoreći zaštitnicu i podržavajući napadače potporom svoje molitve.

Ništa nije moglo zaustaviti nalet ovog mnoštva u pokretu, ni močvare, ni rupčage, ni besputne šume, ni duboke rijeke. I jednog jutra, sa svih strana obzorja, izbili su pred Chartres.

Opsada je započela: dok su bolesnici trasirali prve jarke svojim molitvama, dotle su zdravi podigli šatore. Tabor se je unaokoło proširio na više milja, i svake večeri bi na kolima zapalili voštanice te tako pretvorili pokrajinu Beauce u zvjezdano nebo.

Izgleda nevjerovatno — a ipak je utvrđeno dokumentima iz tog vremena — da su se ove horde staraca i djece, žena i ljudi, u tren oka disciplinirale. A ipak pripadali su oni svim društvenim slojevima: bilo je vitezova i otmenih dama; božanska ljubav je bila tako jaka da je poravnala sve razlike i porušila sve kaste; vlastelin je s pučaninom upregnuo nosiljku i tako su pobožno vršili ulogu tegleće marve; patricijke su pomagale seljakinjama miješati žbuku i kuhale su s njima; svi su živjeli u jedinstvenoj slozi bez predrasuda; svi su pristali da budu samo radnici, mašine, leđa i ruke. Sve se tu radilo bez mrmljanja, pod vodstvom graditelja, koji su izišli iz svojih samostana da vode veliko djelo.

Nikad nije bilo pametnije i jednostavnije organizacije. Ljudi, izišli iz samostanskih ćelija, postali su, da tako kažem, intendantima ove vojske: pazili su na podjelu živežnih namirnica, pobrinuli su se za higijenu šatora i za zdravlje čitavog logora. I ljudi i žene bili su samo krotko oruđe u rukama gospodara, koje su sami izabrali. Ovi su se pak pokoravali samostanskim zadrugama, koje su se podvrgavale čudotvornom biću, nepoznatom geniju, koji je zasnovao nacrt katedrale i upravljao sveukupnim radom.

Da do toga rezultata dođu svi ti ljudi, morali su imati divnu dušu. Svaki je od njih vukući kola i miješajući žbuku smatrao taj teški i skromni posao plemenitim, kao djelo odricanja i pokajanja, ali i časnim; a nitko nije bio tako nepromišljen da bi dodirnuo građevni materijal Blažene Djevice, a da se prije toga nije pomirio sa svojim neprijateljima i ispovjedio. Oni koji su oklijevali da poprave svoje krivice, koji su nerado pristupali sakramentima, bili su smjesta odaslan, protjerani kao nečisti stvorovi od svojih drugova i od vlastite obitelji.

Svakog dana već u zoru pristupalo se poslu, koji su poslovođe bili odredili. Jedni su kopali temelje, odstranjivali razvaline, drugi su u masama išli u kamenolome, osam kilometara od Chartres-a, i tamo su odvaljivali goleme komade kamenja, tako teške, da ih ni hiljadu radnika nije moglo maknuti s ležaja; a dizali su ih do vrha brežuljka, na kojem se imala uzdizati buduća crkva.

Kad bi se ova mučaljiva stada iscrpljena i satrvena zaustavila, onda bi se čule molitve i pjevanje psalama; bilo ih je koji su plakali nad svojim grijesima, zazivali Gospino milosrđe, udarali se u prsa i jecali u naručju svećenika koji su ih tješili.

Nedjeljom su se potezale procesije s barjakom na čelu, a ulicama, koje je stvorila vatra voštanica, provejavao je gromki pijev hvalospjeva; čitav je narod na koljenima pribivao obredima a bolesnicima su prinosili u velikom slavlju relikvije.

Međutim su vjernici molitvama nastojali da uzdrmaju zidine božanskog grada; sve žive sile vojske su se ujedinile da, na jednom mjestu jurišajući, prodru u grad.

I tada se Isus pobijeden tolikom poniznošću i tolikim poslušom, satrven od tolike ljubavi, predao, te dao vlast svojoj Majci; čudesa su se pojavljivala sa svih strana. Duskora su barake bolesnika i sakatih poustajale: slijepci vide, uzeti se šeću, vodom nabubreni su se slegli, ljudi bolesna srca trče.

Ovakva su se čudesa stala danomice javljati, kako nam o tome pričaju latinski manuskripti iz Vatikana.

Stanovnici jednog sela vuku pšenicu u kolima. Došavši na pola puta nađu se bez hrane i stanu tražiti kruha od bijednika, koji se sami nalaze u skrajnjoj oskudici. Blažena Djevica dođe u pomoć i sirotinjski kruh umnoži. Drugi pak putnici vuku kamenje, iznemogli zaustavljaju se na putu, a seljaci im izlaze u susret i pozivaju ih da se odmire nudeći im zamjenu i vino da se okrijepe. Hodočasnici ne puštaju svog tereta, ali prime vino. Na putu su se njime krijepili i davali ga bolesnicima kao lijek.

Isto tako jednom radniku, koji je tovario drva u kola pre-seče sjekira tri prsta. Drugovi su ga savjetovali da ih potpuno odsječe, ali svećenik koji ih je vodio usprotivi se tome. Malo iza toga Marija usliša njihove zajedničke molitve i prsti odmah zacijele.

Bretonci pak zalutali u noći na poljanama Beauce-a spaze pred sobom vatrene baklje: to Djevica sama poslije večernjice svake subote silazi u svoju crkvu, koju ljudi još grade i obasjava okolicu velikim sjajem . . .

Listine su pune ovakvih čudesnih doživljaja. »Ah, razumljivo je, kaže francuski pisac Huysmans,¹ zašto je ovo svetište toliko puno Nje; još se u njemu osjeća Njezina zahvalnost za privrženost naših otaca . . . pa napokon Ona neće da nas pogleda iz bliza bojeći se da se ne razočara.« . . .

★

I zbilja Ona ima pravo . . . Našlo se je mnogo finih duša koje su razumjele veliku i svetu poeziju ove jedinstvene zgrade. Huysmans, Rodin i Péguy su još u XIX racionalističkom vijeku znali shvatiti misterij najveće poezije. Ali danas? Francuska vlada nalazi za shodno da u Chartres-u osnuje vojni aerodrom i zračnu osmatračnicu na jednom od tornjeva.

»Njezina je nesreća što je lijepa« reklo bi se prema jednom španjolskom stihu.

Rodin je govorio da su potrebne čitave generacije da je shvate.

Današnja generacija ju je pretvorila u vojni objekt i u unosni cilj bombardera. Već 1918., kad joj je zaprijetila opasnost od avijona, htjeli su nadležni faktori da uklone barem stakla. Počeli su ih skidati u lipnju iste godine, a u studenom posao još nije bio obavljen. Znači, da bi danas, u doba najsavršenijih sredstava za ubijanje i rušenje, čitava katedrala mogla biti hiljadu puta srušena, tim više što je potrebna samo jedna bomba da popuca 7500 stakala (vitraux).

Teško je dakle razumjeti zašto se danas povećava taj aerodrom, tim više što mjesto nije najpodesnije baš radi tornjeva katedrale koji smetaju prolazu zrakoplova. Zbog toga je i postavljeno posebno osvjetljenje na sjevernom tornju, pa je plavojka modrih očiju — la flèche unique au monde — postala vojnom zgradom.

Vjekovi su sačuvali, prkoseći zubu vremena, ovu jedinstvenu tvorevinu ljudskog duha. Stvorila ju je, da tako rečem, krv ljudske duše u najvećem i najplemenitijem zanosu prema Bogu. Naš napredni vijek, ponosan na tako zvani progres, može je u svakom času srušiti, i to u najkrvoločnijem i najbezbožnijem ratnom naletu.

Francuski inženjer, g. Carlier, kad već drukčije ne ide, nastoji spasiti bar stakla, tako da se u roku od 60 do 80 minuta, u slučaju rata, skinu i spreme. Za to bi francuska vlada morala iz-

¹ Ovaj je prikaz u mnogočem nadahnut njegovim poznatim djelom *La cathédrale* i spisom g. René-a Johannet.

dati 600 hiljada franaka. Na ovo se postavlja tragikomično pitanje: vlada koja je dodijelila 14 milijardi franaka u ratne svrhe, je li kadra izdati 600 hiljada franaka za jedno od najvećih umjetničkih djela Evrope?

U smjeru akcije g. ing. Carlier-a radi i francusko društvo *Sauvegarde de l'art français*.

★

Hodočasnici i turisti i danas rado zalaze u Chartres da se dive hramu Majke Božje i velikoj stvaralačkoj moći srednjevjekovnog čovjeka. Što misli ova katedrala kada nas gleda kako kao mravi vrvimo na podnožju njezinih zvonika? Svaki se vijek pred njom legitimirao. Čula je ona težnje i želje svih generacija od XII stoljeća. Vidi ona da se ni mi ne razlikujemo puno od svojih predšasnika, ali vidi također da nas je materija s tehnikom daleko dovela i kruto zarobila. Neprestano govorimo o kulturi i umjetnosti, napadamo barbarluk, pohađamo muzeje, ali kao da duha nemamo . . . Neprestano idemo prema uzvišenom, a uvijek tapkamo po materijalnom.

Madona je pred 800 stotina godina gledala radnike kako valjaju kamenje i drva po šumama oko Chartres-a, da iskažu svoju ljubav i poštovanje Majci Božjoj, a danas sluša zvukove savršenih bombardera i komande dobro uvježbanih podoficira . . .

prof. Dr. Krsto Spalatin